

FÖRTROENDEBALANS +71

Museer politik och förtroende

En rapport från Sveriges Museer

Museilagen

Lagen som reglerar offentligt styrda museer trädde i kraft i augusti 2017. Den fastställer att museerna ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning. Med museihuvudmän avses staten, kommunerna och regionerna.

I slutet av rapporten återfinns museilagen i sin helhet.

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024
POLITIK OCH FÖRTROENDE

På topp. Igen.

Allmänhetens förtroende för museerna som bransch är fortsatt på topp enligt SOM-institutets senaste nationella undersökning. Förtroendebalans är en statistisk sammanvägning av svaren de tillfrågade lämnat om hur stort deras förtroende för museerna är, och museerna får förtroendebalans +71.

I den här rapporten låter vi museicheferna komma till tals, dels om publikens återkoppling och dels med tankar om hur museiverksamheten bygger förtroende och uppfattningen om det politiska engagemanget.

I rapporten rankar också 30 kulturpolitiker på olika nivåer i landet de viktigaste museipolitiska frågorna idag. Intressant är att jämföra deras svar med museichefernas. Politikernas toppfråga handlar om museer som oberoende källor till forskning och bildning. Museichefernas toppfråga idag är möjligheten till finansiering. Hur kan politiken hitta balansen och faktiskt främja de samhällsviktiga museernas verksamhet?

Stort tack till alla museichefer som bidragit, och ett särskilt tack till er politiker som tagit er tiden att fundera över angelägen museipolitik!

Välkommen att läsa rapporten som inleds av Sveriges Museers ordförande Niklas Cserhalmi med en reflektion kring vikten av att förvalta förtroendet för museerna.

Generalsekreterare

Gunnar Ardelius

25 juni 2024

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 4

Läget i landet

- **Allmänheten har högt förtroende för museer** (Förtroendebalans +71 i senaste SOM-undersökningen. Närmast under med offentliggjorda tal i senaste mätningen kommer Polisen med +68. Sjukvården hade +51 och de politiska partierna -43.
- 84 av 88 svarande museichefer ser indikationer på att museet åtnjuter gott förtroende hos publiken.
- Var tionde museichef har vissa problem med att politiker eller andra högre tjänstemän lägger sig i frågor som borde avgöras museiprofessionellt. Jämfört med året innan, då var femte hade detta problem, är det en klar förbättring.
- En tydlig majoritet vittnar om att museiprofessionaliteten respekteras, dvs 9 av 10 är nöjda eller ganska nöjda.
- Sex av tio museichefer upplever ett positivt engagemang från politiken. Vittnesmålen om direkt stärkande politiskt engagemang är fler jämfört med året innan.
- **De fem viktigaste politiska frågorna för museicheferna är förbättrade förutsättningar för...**
 - ...breddade finansieringsmöjligheter
 - ...skolans tillgång till museer
 - ...digitalisering av museisamlingar
 - ...museernas lokalkostnader (så att dessa inte tränger undan verksamheten)
 - ...museer som oberoende källor till kunskap forskning och bildning
- **Enligt 30 kulturpolitiker är de fem viktigaste museipolitiska frågorna att främja...**
 - ...museer som oberoende källor till kunskap, forskning och bildning
 - ...digitalisering av museisamlingar
 - ...museernas lokalkostnader (så att dessa inte tränger undan verksamheten)
 - ...breddade finansieringsmöjligheter
 - ...fri entré

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 5

Ge oss verktygen att förvalta vår potential att som kunskapsinstitutioner försvara det öppna pluralistiska samhället.

Niklas Cserhalmi: **Hur ska vi kunna förvalta vårt SM-guld i förtroende?**

Sveriges Museer frågade kulturpolitiker på riks-, regional- och lokalplanet om vilken kulturpolitisk fråga de idag rankar som viktigast. Svaret blev *museer som oberoende källor till kunskap, forskning och bildning*. När museicheferna fick samma fråga blev svaret *breddade finansieringsmöjligheter*.

Det är just i glappet mellan att vara högt efterfrågade i vårt samhälles ödesfråga som handlar om att kunna skilja sant från falskt, och att vara gravt underfinansierade, som museernas aktuella möjligheter och utmaningar synliggörs tydligast.

Media rapporterar löpande om hur Kina, Ryssland och de politiska ytterkanterna i väst förenas i desinformations- och påverkanskampanjer i syfte att destabilisera våra liberala demokratier. Verktygen är bland annat AI-styrda algoritmer. Där skapas falska nyheter som återges i rikstäckande media och som stöds av hundratals falska konton i sociala medier där till synes vanliga, men i själva verket påhittade människor, på lokalplanet bekräftar de skapade nyheterna. Huvudsyftet är att sudda ut gränserna mellan sant och falskt och att så frön av misstro mot kunskap, demokrati, frihet och tillit. Ju mer syre dessa krafter får desto mörkare ser vi på vår omvärld och till sist vill de få oss att inte orka försvara våra sätt att leva i öppna, tillitsfulla, pluralistiska demokratier.

Som statssekreteraren på Kulturdepartementet Karin Svanborg Sjöwall sa på museernas vårmöte: *förtroende är demokratins viktigaste valuta*. När det kombineras med vad politiker tycker är den viktigaste museipolitiska frågan; *museer som oberoende källor till kunskap, forskning och bildning* så är det tydligt att museer bokstavligen är livsviktiga pusselbitar i ambitionen att behålla och utveckla demokratiska samhällen.

Att det är skillnad på saker som är sanna och saker som är falska är ett grundläggande faktum. Att det demokratiska styresskicket är överlägset diktaturer är ett annat. Att museer har samhällets uppdrag att försvara demokratin är ett tredje. Att vi gör så genom att utföra våra grunduppdrag ett fjärde. Att vi är så gravt underfinansierade att vi har svårt att vara i samhällets tjänst i vårt samhälles ödesfråga – när vi är det skarpaste verktyget i hela verktygslådan, med SM guld i förtroende – är ett femte. Det är både upprörande kortsiktigt och fullständigt obegripligt.

Vi måste förena politikens viktigaste fråga om de oberoende museerna med museichefernas rop på finansiering.

Ge oss en rimlig finansiering så att vi kan uppfylla vår potential!

Niklas Cserhalmi

Ordförande Riksförbundet Sveriges Museer
Museidirektör Arbetets Museum.

(<https://www.dn.se/kultur/martin-gelin-sa-fick-diktaturerna-overtaget-i-propagandakriget/>).

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 6

Förtroendet hos allmänheten

SOM-undersökningarna genomförs varje år sedan 1986 av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Syftet med undersökningarna är att kartlägga svensk opinion och belysa hur svenska folkets vanor och attityder förändras över tid. Måttet som anges är förtroendebalans bland dem med åsikt i frågan. Museerna fick i den senaste undersökningen som genomfördes i slutet av 2023 förtroendebalans +71. Det är i nivå med året innan då museerna fick förtroendebalans +72 och slående högt i dessa sammanhang. Förtroendebalansen är en statistisk sammanvägning av svaren de tillfrågade lämnat på frågan om hur stort deras förtroende för museerna är.

Att notera i den senaste publicerade undersökningen "Svenska trender 1986–2023" är att de politiska partierna gått ner från -23 till -45. Riksdagen har +38, universitet/högskolor +61, Radio och TV +58 och Domstolarna +55. Det behöver sägas att bland de svarande är det fler som har en uppfattning om dessa samhällsaktörer än vad man har om museerna vilket påverkar möjligheten att placera sig högt vad gäller förtroendebalansen.

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 7

Museicheferna om förtroendet

**Ser ni indikationer
på att museet
åtnjuter gott
förtroende hos
publiken?**

Nej 1 st

Varken eller/osäker 3 st

65 museichefer valde att ge exempel på indikationer **om det goda förtroendet**

Ett stort antal besökare ses som ett kvitto på förtroende. Återkommande besökare är ett annat. Utifrån besöksundersökningar och enkäter men också via direkt återkoppling från besökare får museerna positiv återkoppling på verksamheten. Besökarna har uttryckt sig positivt om att det finns kunskap på museerna och vänder sig också dit med olika typer av frågor. Man förväntar sig expertis. Man vänder sig också till museerna med föremål och donationer.

Dokumentationsprojekt skapar också ökad tillit enligt dessa enkätsvar. Många lyfter också att man har många återkommande besökare och att de är efterfrågade som samarbetspartner i olika sammanhang, just för att samarbete med museet ger trovärdighet.

Direkta citat:

“Många ställer frågor till oss och använder museet som källa.”

“Andra aktörer och privatpersoner refererar till oss, i olika frågor.”

“Kunskap och upplevelser från museet rekommenderas vidare till andra, ofta hörs epitetet som autentiskt och kunnigt, forskningsbaserat och gediget.”

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 8

78 museichefer delade tankar om **vad som bygger trovärdighet,** utifrån den egna verksamheten.

Relevans, saklighet, kunskapsuppbyggnad och forskning som grund för verksamheten är det många som tar upp i sina kommentarer här. Ord som opartiskhet, opolitisk och transparens förekommer också i kommentarerna. Man talar också om vikten att ha låga trösklar till verksamheten och vara inbjudande. Professionalismen på museerna beskrivs innefatta såväl kunnande som bemötande. Att ta väl hand om de frågor som kommer in är något som man prioriterar, och att arbeta långsiktigt.

Det handlar också, enligt flera, om att kunna berätta historia ur olika perspektiv. Många lyfter vikten av samarbeten och ser trovärdigheten som något museerna som bransch ska stå för, tillsammans.

Direkta citat:

“Bred verksamhet med djupt kunskapsinnehåll.”

“Vetenskaplig grund, kunskapsbaserat, opartiskhet, museer som plats för dialog om olika tolkningar.”

“Vi ger rätt information, har ordning på våra magasin och arkiv och bemöter frågor med intressanta svar. Samtidigt är den publika delen lika viktig och att man blir väl mottagen och upplever sitt besök som lustfyllt. Jag tror att den delen spelar in väldigt mycket när man som besökare uttrycker att man har stort förtroende.”

Politiken...

Museicheferna om politiska engagemanget

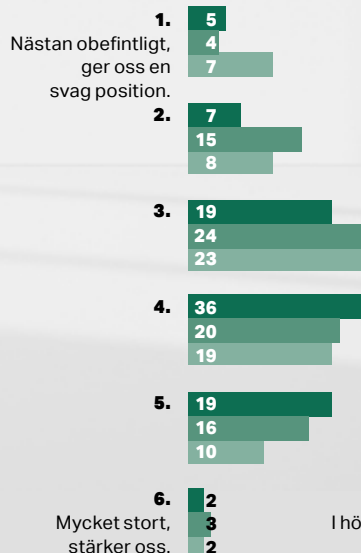
65 svarande museichefer representerar organisationer som omfattas av Museilagen (dvs statliga museer, regionala museer, kommunala museer, och andra museer i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller region). Enligt enkäten ser vi ökad positiv påverkan och minskad negativ påverkan från politisk sida jämfört med tidigare år.

■ 2023 (antal svar) ■ 2022 (antal svar) ■ 2021 (antal svar)

Positiv påverkan

Hur stort är engagemanget hos politiken och andra högre tjänstemän?

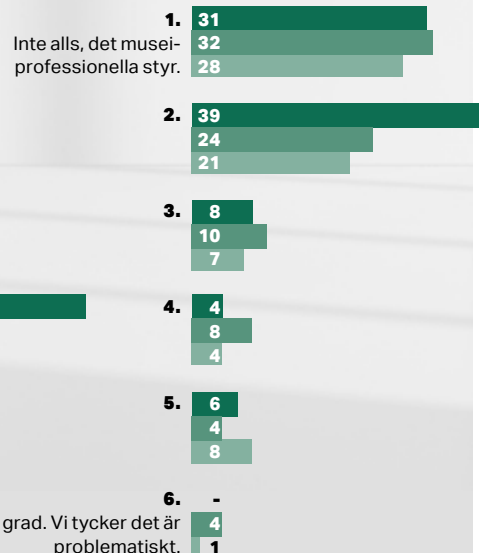
1 = nästan obefintligt, ger oss en svag position.
6 = Mycket stort, det stärker oss.

Negativ påverkan

Hur mycket lägger sig politiken eller andra högre tjänstemän i frågor som borde avgöras museiprofessionellt?

1 = Inte alls, det museiprofessionella styr.
6 = I hög grad. Vi tycker det är problematiskt.

De viktigaste museipolitiska frågorna enligt 30 politiker

Vi skickade enkäten till kulturutskottet, Sveriges kommuners och regioners kulturberedning samt ledamöter i kulturnämnder i sex svenska städer, sammantaget cirka 120 personer. 30 svar inkom. I slutet av rapporten skriver vi vilka partier de svarande företrädare.

I enkäten gavs åtta förslag till museipolitiskt angelägna frågor utifrån de långsiktiga kulturpolitiska målen. Man kunde välja flera av dessa. De svarande hade också möjlighet att komma med egna förslag samt att kommentera sina svar. Så här valde man:

Främjande/förbättrade förutsättningar för...

1) ... museer som oberoende källor till kunskap, forskning och bildning	– 25 valde denna
2) ...digitalisering av museisamlingar	– 16 valde denna
3) ...museernas lokalkostnader (så att dessa inte tränger undan verksamheten)	– 13 valde denna
4) ...breddade finansieringsmöjligheter	– 12 valde denna
5) ...fri entré	– 11 valde denna
6) ...tillgång till museer på alla platser och för alla grupper i samhället	– 11 valde denna
7) ... insamling av samtiden för framtiden	– 7 valde denna
8) ...skolans tillgång till museer	– 2 valde denna

Bland kommentarerna är det flera som nämner ökat utbud och någon tar också upp vikten av armlängds avstånd från politiken. I alla kategorier är museerna som oberoende källor till kunskap det viktigaste att främja. Vi kan märka att bland nämndledamöterna är lokalfrågan mer viktig och bland några av rikspolitikerna tas vikten av att främja digitaliseringen av museisamlingar.

Några citat:

“Att aktivt arbeta för att nå fler grupper och skapa möjligheter till bildning för fler”

“Främja förutsättningarna för museernas och arkivens viktiga roll som källa till förståelse av samhällets utveckling och den kunskap de besitter om källkritik som bidrar till det demokratiska samtalet”

“Museerna bör visserligen uppdateras efter nya forskningsrön, men i övrigt bör man låta samlingarna tala för sig själva utan politiskt färgade kommentarer och kontexter. Ett museum skall inte vara ett eko av de politiska värderingar som för tillfället råder utan en politiskt obefläckad samling av vårt kulturarv.”

De viktigaste museipolitiska frågorna enligt 88 museichefer

Museicheferna fick också välja ut de viktigaste museipolitiska frågorna för verksamheten. I enkäten lämnade Sveriges Museer samma åtta förslag som politikerna fick och man fick välja flera av dessa. Även museicheferna fick möjlighet att göra egna tillägg som vi redovisar nederst.

Så här rankade museicheferna angelägenhetsgraden av främjande/ förbättrade förutsättningar för...

1) ...breddade finansieringsmöjligheter	– 64 museichefer
2) ...skolans tillgång till museer	– 44 museichefer
3) ... digitalisering av museisamlingar	– 42 museichefer
4) ... museernas lokalkostnader (så att dessa inte tränger undan verksamheten)	– 41 museichefer
5) ... museer som oberoende källor till kunskap, forskning och bildning	– 39 museichefer
6) ... tillgång till museer på alla platser och för alla grupper i samhället	– 38 museichefer
7) ... insamling av samtiden för framtiden	– 18 museichefer
8) ...fri entré	– 12 museichefer

Bland egna förslag på viktiga museipolitiska frågor är det många som nämner grundläggande finansiering, förutsättningar för professionell samlingsförvaltning och ändamålsenliga magasin. Några nämner vikten av att arbeta med civilsamhället samt beredskaps- och säkerhetsfrågor.

Några citat:

“Lokalkostnadsfrågan är mest akut, därför viktig att den belyses. Exempelen med de stora centrala kulturinstitutionerna är bra för det för med sig viss spotlight på frågan. Men skulle önska att frågan belystes i media bredare än så, eftersom samma principiella och strukturella (och akuta) problem finns på alla nivåer (nationell, regional, kommunal). För att få upp politikernas ögon för saken i hela landet.”

“Museer som är oberoende starka kunskapsinstitutioner har bäst förutsättningar att uppfylla alla delar i museiuppdraget. Museernas trovärdighet kommer inte gratis, för att upprätthålla trovärdigheten är det av stor vikt att museerna arbetar seriöst och långsiktigt med samlingsförvaltning, kunskapsuppbyggnad och högkvalitativ publik verksamhet.”

“Utmaningarna ligger framför allt på fastighets- och föremålssidan. Här krävs ett offentligt engagemang och gärna nya stödsystem för framtidens finansieringslösningar.”

Museilagen

(sfs 2017:563)

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag finns bestämmelser om det allmänna museiväsendet. Med det allmänna museiväsendet avses

1. statliga museer,
2. regionala museer,
3. kommunala museer, och
4. andra museer i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller region. Lag (2019:977).

2 § Med ett museum avses i denna lag en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnes börd om människan och människans omvärld.

3 § Med museihuvudmän avses i denna lag staten, kommunerna och regionerna.

Det som sägs om museihuvudmän gäller även den som utsett mer än hälften av antalet ledamöter i ett sådant museum som avses i 1 § 4. Lag (2019:977).

Ändamål

4 § Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Ansvarsfördelning

5 § Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll.

Publik verksamhet

6 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara kunskapsbaserad och präglas av allsidighet och öppenhet.

7 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar.

Kunskapsuppbyggnad

8 § Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde.

Förvaltning av samlingar

9 § Ett museum ska aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål.

10 § Regeringen får meddela föreskrifter om att de statliga museerna får överlåta föremål ur sina samlingar till andra museer inom det allmänna museiväsendet.

Regeringen får även meddela föreskrifter om förfoganden över sådana föremål i de statliga museernas samlingar som har ett begränsat kulturhistoriskt värde.

Samverkan och spridning i hela landet

11 § Museerna och museihuvudmännen ska samverka i syfte att ge alla tillgång till museernas samlade resurser, bland annat genom att ställa föremål ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

12 § Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att kommunala museer avgiftsfritt ställer föremål ur sina samlingar till förfogande för ett museum i det allmänna museiväsendet som är beläget utanför kommungränsen.

Lag (2017:774).

SVERIGES MUSEER
JUNI 2024

POLITIK OCH FÖRTROENDE

RAPPORT | SIDAN 14

Om rapporten

Rapporten *Förtroendebalans +71. Museer politik och förtroende* släpptes 25 juni 2024 i samband med politikerveckan i Almedalen (Kultur i Almedalen).

Undersökningen till museicheferna genomfördes av Sveriges Museer i maj 2024. Frågorna skickades till de 212 cheferna för Sveriges Museers medlemsorganisationer. Ett tiotal av dessa är chefer för flera museer. 88 museichefer har lämnat svar.

Undersökningen till politikerna genomfördes i maj till cirka 120 politiker i kulturutskottet, Sveriges kommuner och regioners kulturberedning samt kulturnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Eskilstuna och Halmstad. Av de totalt 30 svarande företräder 4 Centern, 4 Liberalerna, 1 Kristdemokraterna, 3 Miljöpartiet, 3 Moderaterna, 7 Socialdemokraterna, 6 Sverigedemokraterna och 4 Vänsterpartiet.

Den nationella SOM-undersökningen där frågan gällande förtroende för museer ingick skickades ut till ett representativt urval av befolkningen (16–85 år) och svaren samlades in under perioden september-december 2023.

Museibesöken

Landets museer lockade 2022 till 26,9 miljoner statistiskt säkerställda besök enligt Myndigheten för kulturanalys (Museer 2022. Kulturfakta 2023:1). Enligt rapporten motsvarar det drygt 90 procent av besöken 2019, dvs året innan pandemin. I statistiken redovisas svar från 350 museer med minst en årsarbetskraft.

Museerna finns över hela Sverige och är olika varandra med unika samlingar. Räkna man även väldigt små aktörer är en grov uppskattning att det finns 1500 museer. Vi ser den här mångfalden som en styrka och tillgång.

Mer om oss www.sverigemuseer.se

Kontakt

Gunnar Ardelius

Generalsekreterare Sveriges Museer
Mobilnummer 073-945 01 15
E-post: gunnar.ardelius@sverigemuseer.se

Om Riksförbundet Sveriges Museer

Sveriges Museer tar tillvara och driver den svenska museibranschens gemensamma intressen och levererar medlemsnytta i form av expertstöd, nätverk, kompetenscentra och kommunikation.

Vi företräder mer än 213 medlemsinstitutioner från hela landet vilket motsvarar mer än 80 procent av besökarna och samlingarna i det professionella Museisverige.

Tillsammans med Svenska ICOM (International Council of Museums) ligger Sveriges Museer bakom utmärkelsen Årets Museum.

Mer om oss www.sverigemuseer.se

I Museilagen för offentligt styrda museer som klubbades av en bred politisk majoritet 2017 fastställs att museerna ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturopplevelser och fri åskådning.

Enligt lagen ska museernas huvudmän, staten, kommunerna och landstingen, säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll.

Det handlar om att politiken ska hålla armlängds avstånd och respektera museiinstitutionernas professionalitet. Museerna å sin sida ska försäkra sig om att utställningar och annan publik verksamhet är kunskapsbaserad.